

a kniha se tedy ocitla na známém rozhraní krásné a věcné literatury, spíše však na straně literatury faktu. Jednak se svým materiálem dotýká problémů zajímavých naše evropská areálová studia, totiž problematiky evropských Židů ve 20. století, střední Evropy a prostoru Ruska a SSSR.

Neřekl bych, že by metoda spojování citlivého snímání reality očima jedince s učebnicovými výklady dějepisce, byť rázovitými a barvitými, byla nešťastnější. Nicméně dává autorovi možnost rozvinout talent senzitivního a místy i nostalgického pozorovatele: zejména dožívají autobiografické pasáže ze života nemanželského dítěte, antisemitismus a holocaust, tragédie 20. století, z nichž pak již lépe rozumíme autorovým postojům po roce 1945 i jeho iluzím a deziluzím. Je to tedy malý průvodce evropskou tragédií minulého století dovedený do konce studií v Moskvě; citově vypjaté pasáže naprostého zoufalství se střídají s úsměvnými partiemi sexuálně politickými, jak je dobrým českým zvykem přinejmenším od časů Kunderových, přičemž – na rozdíl od česko-francouzského romanopisce – nejde o žádné supermanky, spíše o nezkušené mladíky ocitající se v soukolí neukojených ruských žen. Je tedy Komárkova kniha započatá prostorově na jižní Moravě a obepínající desítky let svéráznou příručkou dějin střední Evropy, bývalého Československa, ale také druhé světové války, německého nacismu, sovětského socialismu a stalinismu. Podle mého soudu je to jímavý lidský dokument, ale skrze něj také odborně populární spis po dějinách, které staří (někdy rádi) zapominají a mladí se ještě nestačili naučit. Krize Rakouska-Uherska, jatka obou válek, světová hospodářská krize, sovětský vzor a jeho zvrácená podoba, pozice Československa po roce 1945, únor 1948 – to vše je vykládáno střizlivě, zevnitř, ze souvislostí. Faktem je, že „sovětské vzpomínky“ jsou již poněkud zastřeny clonou času, najdeme tu i faktografická opomenutí; přesto je však třeba ocenit redaktorku publikace za pečlivou práci, jejímž výsledkem je čtivý a jazykově čistý text.

Doporučil bych (a doporučím) tuto knihu primárně dnešním studentům evropských studií, areálových studií, slavistům, zejména rusistům, a politologům. Nemusí se vším souhlasit, ale neměli by tuto knihu minout, a to také proto, že v ní její autor obnažuje tzv. klíčový román (roman à clef) a všude klade konkrétní, historicky relevantní jména aktérů včetně vlastního. Tím se – nehledě na beletristickou dikci – dostává definitivně na stranu popularizující historiografie.

Ivo Pospíšil

Bubeníková, M., Gorjainov, A. N.: Alfred Ljudvigovič Bem – Vsevolod Izmajlovič Sreznjevskij. Perepiska 1911-1936. Slavistická společnost Franka Wollmana. Brno 2005, 173 + 9 s.

Devadesátá léta minulého století přinesla nebyvalé oživení zájmu o problematiku ruské (a též ukrajinské) emigrace. Další z řady mnoha takových publikací je i recenzovaná kniha, která se však liší tím, že přináší edici archivního materiálu zajímavějšího o fakt, že pochází z českých i ruských archivů. Podobně česko-ruský je i autorský tandem. Miluši Bubeníkovou známe jako autorku a redaktorku knih a sborníků věnovaných fenoménu Ruska mimo Rusko, resp. Ruska v Československu. Moskevský historik Andrej Gorjainov se zabývá dějinami vědy se zaměřením na slavistiku.

Jak napovídá jazyk názvu, je kniha vydávána kompletně v ruštině. Vlastní edici uvádí třicetistránková úvodní stať „*O nevospolnimych poterjach*“ (O nenahraditelných ztrátách), která seznamuje čtenáře s životními osudy obou protagonistů od jejich seznámení při práci v Knihovně Ruské akademie věd v Petrohradě, přes peripetie emigrace A. L. Bema (Balkán – Varšava – Praha), až po smrt V. I. Srezněvského v roce 1936 a Bemovo „zmizení“ v r. 1945.

Publikovaná korespondence představuje 51 dopisů především Bemových, protože V. I. Srezněvského dopisy se dochovaly (a to ne úplně) až od prosince 1922. Dopisování zahajují (otevírají) Bemovy dopisy z Kyjeva, kam byl nucen odjet na začátku r. 1911 po účasti na studentských nepokojích. Polovina listů (jde o Bemovy dopisy z let 1911–1919 z Kyjeva) dokumentuje první světovou válku a především občanskou válku. Představují zajímavé svědectví o situaci na Ukrajině 1918–1919, především kulturní život Kyjeva a činnost Alfreda Ljudvigoviče Bema za německé okupace zmíněného města. Naposledy dal A. L. Bem V. I. Srezněvskému o sobě vědět z Kyjeva 12. srpna 1919. Další listy následují s více než dvouletou přestávkou až v roce 1922 z Prahy. V Praze našel A. L. Bem – jako mnoho dalších emigrantů – uplatnění v kultuře a vědě. Nehledě na nepopíratelné úspěchy, kterých u nás dosáhl, jsou jeho dopisy plné stesku, pocitů osamění, zoufalství a nemsylnosti vlastní práce. Byl nucen překonávat překážky, na něž narazili všichni z emigrantů–vědců „...*Proč jsme sem (tj. do Prahy) posílali tak málo našich knih.*“ (dopis z 16. 4. 1922). Nedostatek adekvátních materiálů postihl většinu z nich. Dopisy ukazují, jak moc si A. L. Bem V. I. Srezněvského vážil jako přítele, kolegy vědce a učitele. V posledním svém dopisu prohlásil, že podobnou spolupráci jako s V. I. Srezněvským se mu již nikdy nepodaří realizovat.

Podobně vřelé přátelství je citit i z dopisů V. I. Srezněvského. Avšak hlavním tématem jeho listů je těžká situace v Knihovně Ruské akademie věd a pokusy zrušit Rukopisné oddělení, které vedl. Jsou svědectvím politiky bolševiků. Knihovna se proměnila v dějiště boje, který měl vést k podřízení Ruské akademie věd straně a státu. Nakonec V. I. Srezněvskij pochopil marnost vlastní snahy zachránit své oddělení a odešel v r. 1931 do důchodu. V práci však až do své smrti – jak se dozvídáme z otištěných dopisů – neustal. Poslední dopis napsal Vsevolod Izmajlovič Srezněvskij A. L. Bemovi půldruhého měsíce před smrtí. Jestli si přečetl dojemnou odpověď svého žáka (který nazval jejich spolupráci neopakovatelnou), nevíme; byla odeslána devět dní před Srezněvského skonem.

Edici dopisů doprovází příloha v podobě jedenácti dopisů napsaných oběma korespondenty a jejich blízkými různým adresátům. Obsahuje např. list Bemovy manželky Antonije Josifovny V. I. Srezněvskému, listy Srezněvského ženy A. L. Bemovi, Srezněvského dopis jeho přítelkyni V. Bonč-Brujevičovi a další. Jedná se o zajímavé dokreslení otištěné korespondence, které osvětluje některé momenty z biografie obou vědců, stejně jako o epilog jejich přátelství „sui generis“.

Knihu doplňuje seznam zkratk (velmi užitečný pro orientaci v ruských poznámkách pod čarou), jmenný rejstřík, v němž jsou všechna jména uvedena v ruském přepisu, tedy tak, jak se nacházejí v korespondenci, přičemž u neruských jmen je uvedena i jejich podoba v latině; doplňky uzavírá devět fotografií a obrázků spojených s oběma dopisovateli, resp. Knihovnou Ruské AV, avšak ve špatné tiskové kvalitě (což je nejspíš dáno kvalitou a stářím předloh).

Předkládaná útlá edice představuje svědectví nejen o životě obou pisatelů, ale také o pohnuté době, v níž žili, a o osudech ruské vědy roztržené na dva tábory – na ty uvnitř

a ty venku. Otvírá cestu k prožitkům emigrantů nesouhlasících se sovětským režimem a zároveň prožívajících pocity vykořenění a osamělosti, ukazuje, jak těžké bylo volit menší ze dvou zel. Osvětluje, byť z čistě subjektivního pohledu, přerod ruské předrevoluční vědy v nuceného přísluhovače režimu. Dozvídáme se o stalinských čistkách, které se nevyhnuly ani knihovním badatelům. Nesporným přínosem publikace je jistě volba obou korespondentů, která ji vymaňuje z jednostranně zaměřeného bádání o ruské migraci v ČSR.

Josef Šaur